

*До разової спеціалізованої ради PhD 14210
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(вул. Коцюбинського 2, м. Чернівці, 58002)*

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, професора, професора кафедри конституційного,
адміністративного та міжнародного права Волинського
національного університету імені Лесі Українки Ленгер Яни Іванівни на
дисертаційне дослідження Ватаманюка Андрія Васильовича на тему:
«Конституційний судовий діалог»**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Тема дисертаційного дослідження А. В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» характеризується надзвичайною актуальністю, що зумовлена необхідністю пошуку нових захисних та адаптаційних механізмів для правової системи в умовах глобальної кризи традиційного інституційного довіри та ціннісного плюралізму.

Сучасний етап розвитку людства супроводжується появою нових, раніше невідомих викликів: від транснаціональних безпекових криз і воєнних конфліктів до стрімкого цифрового розвитку та біоетичних дилем. У цих екстремальних умовах конституція держави перестає бути просто статичним політико-правовим текстом, а органи конституційної юрисдикції не можуть залишатися виключно ізольованими судовими арбітрами. Будь-яке серйозне конституційне правопорушення або криза в одній державі миттєво відлунюється в усьому транснаціональному просторі. Відтак, виникає гостра потреба в аксіологічному (ціннісному) консенсусі між різними правовими системами. Феномен конституційного судового діалогу в цьому контексті постає не просто як процедурна взаємодія між суддями, а як глобальна мережа захисту засадничих

гуманістичних цінностей — верховенства права, людської гідності та демократії. Dialogue стає формою виживання демократичного конституціоналізму, яка дозволяє обмінюватися досвідом подолання кризових станів без руйнації національних правових систем.

Науково-доктринальна актуальність дослідження підсилюється тим, що класична юридична наука тривалий час розглядала судочинство виключно через призму монологічної влади — як односторонній імперативний наказ суду. Проте реалії XXI століття доводять, що легітимність судового рішення сьогодні залежить не від сили примусу, а від сили його переконливості, аргументованості та відкритості для суспільства й колег. Доктринальний вакуум навколо системного розуміння конституційного судового діалогу (його меж, ознак, моделей) призводить до розмивання методологічних орієнтирів. Залишаються недослідженими питання, як саме внутрішній діалог (зокрема через інститут окремої думки судді) та зовнішній діалог (через доктрину конституційних запозичень) можуть слугувати інструментами саморегуляції правової системи та захисту від судового активізму чи політичного тиску.

Для України, яка захищає свою незалежність і одночасно здійснює масштабну модернізацію державних інститутів, досліджувана проблематика має екзистенційне значення. Прагнення увійти до європейського конституційного простору ставить перед Конституційним Судом України унікальне завдання — навчитися говорити «однією мовою» з наднаціональними інституціями (ЄСПЛ та Судом ЄС), але при цьому зберегти власну суверенну правову ідентичність і національні інтереси. Конституційний судовий діалог пропонує унікальну філософську та практичну матрицю для такої взаємодії, де компроміс досягається не через капітуляцію національного права перед міжнародним, а через взаємоповажний полілог і спільний пошук істини.

Практична затребуваність роботи зумовлена нагальними запитами судової реформи в Україні. Запровадження чітких діалогічних процедур у діяльність Конституційного Суду України здатне докорінно змінити архітектуру вітчизняного правосуддя, перетворивши його на прозорий, інклюзивний та

інтелектуально переконливий простір. Сформульовані здобувачем конкретні пропозиції щодо реформування профільного законодавства, зокрема Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ, переводять теоретичні напрацювання в площину практичних інструментів. Таким чином, актуальність дисертації полягає у створенні нової гуманістичної парадигми конституційного судового діалогу, яка здатна забезпечити інституційну стійкість, аксіологічну безпеку та успішну цивілізаційну інтеграцію України в європейську спільноту.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі процесуального права Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича відповідно до плану наукових досліджень кафедри відповідно до наукових тем кафедри «Процесуальне право: теоретико-правові засади, нормативно-правове забезпечення та перспективні напрямки розвитку» (державний реєстраційний номер 0120U103394), «Реформування процесуально-правових інститутів адвокатури, прокуратури та суду в умовах особливих правових режимів» (державний реєстраційний номер 0125U003449), НДР «Впровадження стандартів юстиції Європейського Союзу у перехідне правосуддя України та інтенсифікація їхньої продуктивності цифрових рішень» (4/46 державний реєстраційний номер: 0126U000627).

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність, які сформульовані у дисертаційному дослідженні А.В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», визначається внутрішньою архітектонічною цілісністю та бездоганною несуперечливістю її концептуальної рамки, яка трансформує складні теоретико-методологічні гіпотези у верифіковані прикладні результати. Достовірність отриманих автором висновків є безпосереднім результатом системного впровадження інноваційної наукової методології та високої репрезентативності залученого джерельного й емпіричного базису. Евристичний потенціал обраного методологічного інструментарію виявляється передусім у рішучій відмові автора від класичного,

монолітного догматичного аналізу на користь поліметодологічного підходу, що дозволило розглянути конституційний судовий діалог як складне, багатовимірне правокомунікативне явище. Обґрунтованості базових положень дисертації було досягнуто завдяки глибокій синергії правової герменевтики, яка уможливила деконструкцію та експлікацію прихованих сенсів судових рішень і окремих думок крізь призму транснаціональної комунікації, та компаративістського аналізу.

Епістемологічна валідність дослідження безпосередньо зумовлена гнучкістю та релевантністю його методологічної матриці. Використання методів системно-структурного аналізу, юридичної герменевтики та критичного порівняльного правознавства дозволило дисертанту уникнути фрагментарності у сприйнятті об'єкта дослідження. Порівняльний зріз американської та європейської моделей конституційного контролю виконано на глибокому аналітичному рівні, що дозволило виявити приховані закономірності міграції конституційних ідей та чітко окреслити сутнісні межі доктрини конституційних запозичень. Авторська аргументація щодо природи інституту окремої думки судді як специфічного інструменту латентного внутрішнього діалогу є бездоганною з погляду логіки, оскільки вона спирається на глибоке розуміння психології судочинства та правокомунікативної природи сучасного конституціоналізму.

Емпіричний підґрунтя дослідження характеризується беззаперечною репрезентативністю, що виключає будь-яку умоглядність чи суб'єктивізм у висновках здобувача. Достовірність наукового доробку підтверджується ретельним аналізом масиву актів Конституційного Суду України, рішень Європейського суду з прав людини та правових позицій Суду Європейського Союзу. Сприйняття автором судової практики як живого, динамічного тексту правової культури дозволило виявити реальні, а не декларативні механізми міжсудового спілкування. Структурна архітектоніка дисертації відзначається суворим дотриманням законів логіки: теоретичний фундамент першого розділу, присвячений філософському осмисленню комунікативної парадигми права, знаходить своє пряме концептуальне продовження в інституційному аналізі

другого розділу та закономірно трансформується у прикладні нормативні рішення в третьому розділі.

Практичні рекомендації, спрямовані на реформування положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ, володіють найвищим ступенем обґрунтованості, оскільки вони не мають характеру умоглядних побажань, а представлені у вигляді чітко сформульованих, делікатно збалансованих юридичних новел, повністю готових до впровадження у вітчизняний нормотворчий процес. Високий рівень публічної апробації результатів дослідження на авторитетних наукових форумах, зокрема у Чернівцях та Львові, а також їх повне відображення у серії рецензованих фахових публікацій додатково підтверджують об'єктивність та наукову зрілість праці. Все вищезазначене дозволяє констатувати, що дисертаційне дослідження А.В. Ватаманюка є повністю верифікованим, репрезентативним і фундаментально обґрунтованим науковим досягненням, яке відповідає усім критеріям академічної достовірності.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у вирішенні важливого наукового завдання комплексного теоретичного осмислення конституційного судового діалогу як сучасної парадигми конституційного правосуддя. Наукова новизна полягає у таких положеннях, які виносяться на захист *вперше*:

- розроблено авторське поняття «конституційний судовий діалог» та обґрунтовано його сутнісні ознаки (горизонтальність, добровільність, аргументативність, транскордонність, динамічність, легітимаційний характер);
- сформульовано методологічні засади регулювання суддівського розсуду в контексті діалогічного підходу та запропоновано критерії його допустимості;
- розкрито доктрину конституційних запозичень як самостійну форму судового діалогу та розроблено критерії її легітимного застосування в Україні;
- доведено правову природу конституційного діалогізму як сучасної парадигми розвитку конституційного права, що синтезує національний суверенітет і транснаціональну інтеграцію конституційних цінностей.

удосконалено:

- теоретико-методологічний інструментарій дослідження суддівського розсуду в конституційному правосудді шляхом запровадження діалогічного виміру;
- підходи до розуміння механізмів взаємодії національних конституційних судів з наднаціональними юрисдикціями (ЄСПЛ, Суд ЄС) через призму діалогічної парадигми;
- методичні засади використання іноземної конституційної юриспруденції в мотиваційній частині рішень Конституційного Суду України;
- рекомендації щодо процедурної імплементації елементів судового діалогу в діяльність Конституційного Суду України (зміни до Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту Суду).

4. Повнота викладу матеріалу в наукових публікаціях за темою дисертації.

Повнота викладу матеріалів дисертаційного дослідження А. В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» у друкованих та електронних наукових виданнях є абсолютно вичерпною, послідовною та повною мірою відображає весь концептуальний зміст, логіку та архітектуру виконаної наукової праці. Усі фундаментальні теоретичні положення, сформульовані автором висновки, а також практично-прикладні рекомендації знайшли своє своєчасне та всебічне висвітлення в опублікованих здобувачем працях, що повністю задовольняє та перевищує чинні нормативні вимоги Міністерства освіти і науки України щодо атестації наукових кадрів.

Загальний масив наукових публікацій автора чітко структурований за основними тематичними векторами дослідження, забезпечуючи належний рівень публічності та відкритості результатів роботи для наукової спільноти. Зокрема, основні світоглядні та гносеологічні засади зміни правової парадигми від класичного, ієрархічного конституціоналізму до горизонтальної, комунікативної моделі детально розкрито у серії статей, опублікованих у провідних наукових фахових виданнях України, де автор повноцінно висвітлив понятійно-категоріальний апарат, сутнісні ознаки, генезис та правову природу

конституційного судового діалогу. Порівняльно-правовий та інституційний виміри роботи, які охоплюють аналіз міграції правових ідей, доктрину конституційних запозичень (constitutional borrowing) та глибокий порівняльний зріз американської та європейської моделей конституційного контролю, знайшли своє повне відображення у статтях, розміщених у періодичних виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз, де особливу увагу приділено інституту окремої думки судді як внутрішній, латентній формі конституційного діалогу з високим правотворчим потенціалом.

Практично-прикладний вектор дослідження, що містить конкретні, детально виписані пропозиції щодо реформування положень Закону України «Про Конституційний Суд України» та Регламенту КСУ з метою процесуального закріплення діалогічних механізмів, був оприлюднений та пройшов всебічне експертне обговорення через участь здобувача у численних міжнародних та всеукраїнських наукових форумах, зокрема у Чернівцях та Львові, що підтверджується опублікованими тезами доповідей. Усі оприлюднені праці характеризуються бездоганною академічною чесністю, високим рівнем самостійності мислення та точністю наукового цитування, утворюючи з текстом дисертації єдиний, логічно завершений інтелектуальний комплекс, у якому жодне з ключових наукових положень, що виносяться на захист, не залишилося поза увагою друкованих видань, що повністю підтверджує репрезентативність, наукову новизну та нормативну валідність опублікованого доробку.

5. Відомості про дотримання академічної доброчесності.

Концептуальна архітектура та процесуальний порядок підготовки дисертаційного дослідження А. В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» засвідчують бездоганне та безкомпромісне дотримання здобувачем нормативно-правових та морально-етичних стандартів академічної доброчесності. Текст дисертації та публікації, що відображають її основний зміст, є результатом виключно особистої, автентичної інтелектуальної праці автора, яка демонструє високу культуру наукового мислення та відповідальне ставлення до інтелектуальної власності. У дослідженні повністю відсутні ознаки

текстових чи концептуальних запозичень без належного оформлення, академічного плагіату, самоплагіату, привласнення ідей або дублювання раніше оприлюднених результатів під виглядом нових наукових здобутків.

Особлива увага здобувача до етичних вимірів наукової діяльності виявляється у бездоганній точності та прозорості залученого бібліографічного апарату. Проводячи глибокий критичний аналіз теоретичної спадщини попередників, прецедентної практики Європейського суду з прав людини, рішень Суду Європейського Союзу та актів Конституційного Суду України, автор чітко й послідовно диференціює власні аналітичні висновки від позицій інших суб'єктів правової комунікації. Будь-яка рецепція концептів транснаціонального конституціоналізму, міграції правових ідей чи інституту окремої думки судді супроводжується коректними, розгорнутими посиланнями на оригінальні першоджерела із зазначенням конкретних сторінок та авторів.

Дослідження цілком вільне від таких грубих порушень, як фабрикація чи фальсифікація емпіричних матеріалів судової практики, оскільки весь аналізований масив юридичних документів залучений у первинному, неспотвореному вигляді, що повністю виключає можливість кон'юнктурних маніпуляцій задля штучного доведення авторських гіпотез. Повна публічна відкритість результатів роботи, досягнута завдяки їх послідовному оприлюдненню у провідних фахових виданнях та апробації на авторитетних наукових платформах (зокрема у Чернівцях та Львові), підтверджує готовність автора до незалежної верифікації його доробку експертним середовищем. Все це дає повні підстави стверджувати, що дисертаційна робота виконана в атмосфері глибокої поваги до академічних цінностей та повністю задовольняє вимоги Закону України «Про освіту» і чинних нормативних актів Міністерства освіти і науки України щодо атестації наукових кадрів.

6. Зауваження та дискусійні положення дисертації. Попри загальну високу якість, ґрунтовність та безперечну наукову цінність дисертаційного дослідження А. В. Ватаманюка «Конституційний судовий діалог», його зміст не позбавлений певних дискусійних положень і зауважень, які, втім, не

применшують вагомості отриманих результатів, а мають рекомендаційний характер і можуть слугувати стимулом для подальшої наукової дискусії.

1. У підрозділі 2.2 автор обґрунтовує парадигму «конституційного діалогізму» як поєднання національного суверенітету та транснаціональної інтеграції. З огляду на те, що дослідження виконувалося у 2022–2026 роках, доцільним видається дещо ширше показати, як ця концепція може функціонувати в українських реаліях, зокрема в умовах воєнного стану. Робота була б ще переконливішою, якби автор окремо пояснив, яким чином особливі правові режими, питання національної безпеки та захисту державного суверенітету впливають на межі конституційного судового діалогу й можливість використання іноземних правових доктрин.

2. У підрозділі 3.1 заявлено аналіз «американської моделі конституційного судового діалогу». Разом із тим у матеріалах апробації наведено статтю, присвячену справам Ейхіна та Антілефа перед Конституційним судом Чилі. Оскільки чилійський конституціоналізм, попри історичний вплив США, має власну специфіку і функціонує в межах іншої інституційної моделі конституційного контролю, автору варто було б чіткіше пояснити, у якому саме значенні використовується поняття «американська модель»: як модель США у вузькому розумінні чи як ширший регіональний підхід, що охоплює окремі латиноамериканські практики. Таке уточнення зробило б виклад більш зрозумілим і методологічно послідовним.

3. У підрозділі 4.1 розглянуто доктрину конституційних запозичень як форму судового діалогу. Це положення є цікавим і перспективним, однак потребує додаткового теоретичного розмежування понять «запозичення», «правова рецепція», «правова трансплантація» та власне «судовий діалог». Для більшої переконливості автору варто було б чіткіше показати, за яких умов використання іноземної судової практики перестає бути лише одностороннім цитуванням і набуває ознак діалогічної взаємодії. Таке уточнення посилило б наукову аргументацію четвертого розділу та практичне значення запропонованої автором концепції.

7. Висновок та загальна оцінка дисертаційної роботи.

Дисертаційне дослідження Ватаманюка Андрія Васильовича є самостійною, завершеною науковою роботою, яка відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій. Автор продемонстрував глибоке знання теми, вміння працювати з великим масивом джерел і здатність формулювати обґрунтовані рекомендації.

На підставі викладеного вважаю, що дисертація Андрія Васильовича Ватаманюка «Конституційний судовий діалог» є кваліфікаційною науковою працею, яка виконана особисто здобувачем, розв'язує конкретне наукове завдання, є актуальною і завершеною. Таким чином дисертаційне дослідження відповідає вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 «Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44 (із змінами, внесеними згідно з Постановам Кабінету Міністрів України №431 від 21.03.2022 р., №502 від 19.05.2023 р., №507 від 03.05.2024 р.), а її автор Ватаманюк Андрій Васильович заслуговує на присудження йому ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного, адміністративного
та міжнародного права
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Яна ЛЕНГЕР